

Univerzitet u Beogradu
Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju

ISTRAŽIVANJA U SPECIJALNOJ PEDAGOGIJI

BEOGRAD 2009.

UNIVERZITET U BEOGRADU -
FAKULTET ZA SPECIJALNU EDUKACIJU I REHABILITACIJU
UNIVERSITY OF BELGRADE -
FACULTY OF SPECIAL EDUCATION AND REHABILITATION

*Istraživanja u specijalnoj
pedagogiji*

Research in Special Pedagogy

Priredio / Edited by
Prof. dr Dobrivoje Radovanović

Beograd / Belgrade
2009

EDICIJA: RADOVI I MONOGRAFIJE

Izdavač:

Univerzitet u Beogradu - Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju

Istraživanja u specijalnoj pedagogiji

Za izdavača: Prof. dr Dobrivoje Radovanović, dekan

Urednik edicije: Prof. dr Zorica Matejić-Đuričić

Uređivački odbor:

- Prof. dr Dobrivoje Radovanović
- Prof. dr Snežana Pejanović
- Prof. dr Zoran Ilić
- Prof. dr Branko Ćorić
- Prof. dr Vesna Žunić-Pavlović
- Prof. dr Vesna Nikolić-Ristanović
- Prof. dr Danka Radulović
- Prof. dr Aleksandar Jugović

Recenzenti:

- Dr. Pedro Rankin, School for Psychosocial Behavioural Sciences: Social Work Division North-West University (Potchefstroom Campus), South Africa
- Dr. Joe Yates, Head of Criminology, School of Social Science, Faculty of Media, Arts and Social Science, Liverpool John Moores University, Liverpool, England

Štampa:

„Planeta print“, Beograd

Tiraž:

150

Objavlivanje ove knjige je pomoglo Ministarstvo za nauku i tehnološki razvoj.

Nastavno-naučno veće Univerziteta u Beogradu - Fakulteta za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju donelo je Odluku 3/9 od 8.3.2008. godine o pokretanju Edicije: Radovi i monografije.

Nastavno-naučno veće Fakulteta za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju Univerziteta u Beogradu, na redovnoj sednici održanoj 14.4.2009. godine, Odlukom br. 3/54 od 23.4.2009. godine, usvojilo je recenzije rukopisa Tematskog zbornika “Istraživanja u specijalnoj pedagogiji”

ISBN 978-86-80113-83-8

**EDITION:
ARTICLES AND MONOGPRAPHS**

Publisher:

University of Belgrade - Faculty of Special Education and Rehabilitation

Research in Special Pedagogy

For Publisher: dr. Dobrivoje Radovanović, dean

Edition Editor: dr. Zorica Matejić-Đuričić

Editorial Board:

- dr. Dobrivoje Radovanović
- dr. Snežana Pejanović
- dr. Zoran Ilić
- dr. Branko Ćorić
- dr. Vesna Žunić-Pavlović
- dr. Vesna Nikolić-Ristanović
- dr. Danka Radulović
- dr. Aleksandar Jugović

Reviewers:

- Dr. Pedro Rankin, School for Psychosocial Behavioural Sciences: Social Work Division North-West University (Potchefstroom Campus), South Africa
- Dr. Joe Yates, Head of Criminology, School of Social Science, Faculty of Media, Arts and Social Science, Liverpool John Moores University, Liverpool, England

Printing:

„Planeta Print“, Belgrade

Circulation:

150

Publication of this Book supported by Ministry of Science and Technology Development.

Scientific Council of the Belgrade University - Faculty of Special Education and Rehabilitation made a decision 3/9 from March, 8th 2008 of issuing Edition: Articles and Monographs.

Scientific Council, Faculty of Special Education and Rehabilitation University of Belgrade, at the regular meeting held on April, 14.th 2009 the Decision N° 3/53 of April, 23th 2009, adopted a Thematic review manuscripts collection of “Research in Special Pedagogy “

ISBN 978-86-80113-83-8

USLOVNO OTPUŠTANJE OSUĐENIH LICA

Goran Jovanić, Zoran Ilić

Univerzitet u Beogradu - Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju

Predmet rada su istorijat, primena, aktuelno stanje u domicilnoj i inostranoj praksi primene i sporna pitanja koja se pokreću povodom uslovnog otpusta. Posebno se ukazuje na pitanja nepreciznosti propisanih uslova za dodelu, promene nadležnosti za donošenje odluke, odsustva primene instrumenata procene rizika od recidivizma, nefunkcionalnost postpenalne zaštite, praćenja i izveštavanja o uslovno otpuštenim osobama.

Ključne reči: uslovni otpust, procena rizika, recidivizam, postpenalni prihvati.

UVODNE NAPOMENE

Uslovni otpust kao krivičnopravni institut, ujedno je i snažan instrument motivacije osuđenih za pozitivnu promenu svog ponašanja u procesu izvršenja zatvorske kazne. Ta promena bi trebala da se odrazi i na ponašanje konkretne osobe po izlasku na svet slobode u smislu uzdržavanja od činjenja novih krivičnih dela.

Osnovna intencija zakonodavca i penalne ustanove svodi se na usmeravanje aktivnosti osuđenih da se, kako za vreme boravka u zatvoru, pridržavaju normativa i zahteva koji se pred njih stavljaju, tako i da prestanu sa vršenjem krivičnih dela po izlasku iz zatvora.

Kao vid nagrade za uloženi napor u pravcu samopromene, osuđenom se može dodeliti uslovni otpust, koji ne znači automatsku slobodu, već jednu vrstu kontrolisane slobode, uslovljene nečinjenjem novih krivičnih dela za vreme koje bi inače proveo u zatvoru. Činom poverenja, izraženim davanjem uslovnog otpusta, iskazuje se i ubeđenje da se osuđeni značajno promenio, pa se može očekivati da neće činiti nova krivična dela, što je i svrha izricanja i izvršenja kazne zatvora.

Pravosnažnom presudom konkretnoj osobi je određena dužina kazne zatvora, ali se boravak u zatvorskim uslovima može smanjiti na manju meru i ako kazna ostaje na snazi za vreme trajanja uslovnog otpusta, do one mere koja mu je dodeljena pravosnažnom presudom. Menja se ambijent u kome će osuđeni boraviti tokom trajanja kazne tako što se zatvorski uslovi zamenjuju boravkom na slobodi uz izvesnu kontrolu, nadzor i pretnju povratkom u zatvorske uslove, ukoliko se dotična osoba ne ponaša u skladu sa minimumom zahteva, izraženim u zabrani vršenja novih krivičnih dela.

Recidivizam uslovno otpuštenog lica može biti osnov za povratak na doslužene preostalog vremena zatvorske kazne koja mu je prvobitno izrečena.

Sporni elementi ovog instituta tiču se generalno sukoba sa paradigmom retribucije nasuprot resocijalizacije, zatim činjenica ko, kako i čime procenjuje u kojoj meri se osuđeni promenio i na osnovu čega se očekuje da on neće činiti nova krivična dela u periodu probacije, kao i moguće nadležnosti donošenja odluke (pozitivne ili negativne) na osnovu molbe osuđenog za dodelu uslovnog otpusta.

Ovim radom nastojaćemo razmotriti neke odgovore na ta sporna pitanja, svesni činjenice da je osetljivost problematike izražena zbog njene značajnosti kako za osuđene, koji imaju svoja očekivanja po pitanju uslovnog otpusta, tako i za državu kao instrumenta reakcije na kriminal i zaštite društva u celini, odnosno za društvo, koje treba da reintegriše uslovno otpuštenu osobu.

ISTORIJAT PRIMENE USLOVNOG OTPUSTA U SRBIJI

Pojava instituta uslovnog otpusta 1853. godine u engleskom i godinu dana kasnije u irskom progresivnom sistemu značila je prekretnicu u teorijskom i praktičnom pristupu izvršenja zatvorske kazne.

Po uzoru na progresivni sistem u izvršenju kazne zatvora i u Srbiji je uveden institut uslovnog otpusta maja 1869. godine *Zakonom o uslovnom otpuštanju krivaca iz kaznitelnih zavedenja* i to pre Francuske i mnogih drugih evropskih zemalja (Pavlović, 2007: 93).

Pored pohvala zbog približavanja evropskim tokovima i u oblasti izvršenja kazni, upućivane su i mnogobroje primedbe. Osnovna zamerka primeni uslovnog otpusta kako navodi Mihajlo Žujović, je to što nije bilo nikakvih garancija da se nad uslovno otpuštenim neće vršiti samovolja. Ta samovolja se odnosila pre svega na mogućnost povratka u kazneni zavod usled sumnje da je on izvršilac ma i najmanje krađe ili kakve druge krivice. Tada bi ga vratili na dovršenje prekinutog izvršenja kazne. Zakon o uslovnom otpuštanju krivaca iz kaznitelnih zavedenja je u članu 5. stav 1 predvideo da se „uslovni otpust prekida ako bi otpušteni učinio kakvo god, ma i najmanje kazneno delo ili se bar moglo osnovano sumnjati da ga je on morao učiniti, a niko drugi“. Primena tih zakonskih odredaba uz vraćanje na dosluženje zatvorske kazne sprečavalo bi njegovo popravljnje i pojačavalo mogućnost da se kod dotičnog osuđenog javi želja za osvetom (Pavlović, 2007: 94).

Isti autor navodi da uprkos široko postavljenoj mogućnosti, opoziv uslovnog otpusta nije bio realizovan u značajnoj meri, jer je za posmatrane tri godine (1883-1885) uslovni otpust bio dodeljen u 784 slučajeva, a opoziv je usledio samo u 12 slučajeva. Šta više, u prvoj godini posmatranja, nije bilo opoziva uslovnih otpusta, dok se u naredne dve godine opoziv vršio u po 6 slučajeva.

Autori koji su u institutu uslovnog otpusta videli instrument slabljenja krivične presude, jer se mogao dodeliti nakon proteka polovine vremena kazne na koju je glasila presuda za neko lice, isticali su da na taj način kazna zatvora gubi karakter odmazde jer se njenim umanjenjem smanjuje zlo koje je zakonodavac predvideo kao logičnu posledicu krivičnog dela.

Osim zamerke koja se odnosi na ublažavanje izrečenih presuda dodelom uslovnog otpusta, kritikovana je i česta primena pomilovanja. Pomilovanja su se delila prigodom kakve svečanosti, promene vlade, novih ministara, pa su se delila i u grupama od po 20, 40, 60 jednim aktom pomilovanja. Nadležni sveštenik bi uzi-

mao zakletvu od osuđenih da više neće grešiti i time bi akt pomilovnja stupao na snagu. Ovakvom načinu primene pomilovanja i uslovnih otpusta prigovaralo se da se na taj način izigrava svrha kažnjavanja, a da se istovremeno društvo opterećuje „neizlečenim kriminalnim slučajevima“ (Pavlović, 2007: 92).

Kao opravdanje za obim i učestalost primene pomilovanja i uslovnih otpusta navodi se i razlog prepunjenosti kaznenih zavoda, pa se tako pravilo mesta za nove osuđene. Možete misliti, navodi Arandžević, šta biva kad se po takvom principu postupa, kad se pusti dve-tri stotine osuđenika, koji se razmire po zemlji i počnu raditi ono što je prirodno da će raditi osuđenici koji nisu izdržali kaznu i koji se nisu mogli u kaznenom zavodu popraviti (Pavlović, 2007: 92).

Donošenjem jedinstvenog *Zakona o izvršavanju kazni lišenja slobode*, (Službene novine Kraljevine Jugoslavije, br. 47, 26. februar 1929) uveden je irski progresivni sistem na celom području tadašnje Kraljevine Jugoslavije, pa time i u Srbiji. Taj sistem je imao četiri stadijuma. U prvom stadijumu, osuđeni bi provodio prva tri meseca neprekidno osamljen u ćeliji, a imao je mogućnost da se angažuje na određenim poslovima. Međutim, za vreme šetnje, školovanja (ukoliko je bio uključen u obrazovni proces) ili bogoslužjenja, nije mogao ostvarivati kontakte sa drugim osuđenim licima. Izuzetno bi upravnik zavoda mogao doneti odluku o zadržavanju osuđenog u ćeliji i duže od ta tri meseca, ali takva izolacija nije mogla trajati duže od jedne godine.

Duže zadržavanje moglo je nastupiti samo zbog procene da bi dotični osuđeni zbog svog ponašanja bio opasan po sigurnost ili moral drugih osuđenika, odnosno po red i disciplinu u zavodu. Tada bi na predlog upravnika zavoda, ministar pravde donosio odluku. Takva vrsta ćelijskog usamljenja, pa i po ministrovnoj odluci, nije mogla trajati duže od 3 godine.

Drugi stepen irskog progresivnog sistema je bio zajednički zatvor. On je podrazumevao obavezan rad osuđenih danju i zajednički smeštaj sa drugim osuđenima noću. Komunikacija između osuđenih je ograničavana na potrebe obavljanja zajedničkog posla. Navodi se da je u takvim uslovima istovremeno smeštano i po 75 osuđenih u jedan prostor (Sremska Mitrovica), odnosno po 30 osuđenih u Niškom zavodu (Dobrivojević, 2006: 45-63).

Nakon vremena provednog u zajedničkom zatvoru, osuđeni su reklasifikovani u odeljenje za slobodnjake, što je treći stepen irskog progresivnog sistema. Kretanje po zavodu je bilo slobodnije, uz postojanje nadzora od strane straže.

Četvrta faza tog sistema je bio uslovni otpust. Njega je predlagao Savetodavni odbor pri kaznenom zavodu. Procenjivalo se stanje osuđenog lica, pa ukoliko bi procena glasila da se on popravio, odnosno da može voditi častan život na slobodi, predlog je upućivan Ministarstvu pravde, koje bi donosilo konačnu odluku.

Učestalost primene instituta uslovnog otpusta u to vreme nije bila česta. Svega četvrtina, a nekad i petina predloženih za uslovni otpust bi dobila mogućnost da na slobodi provede ostatak izrečene zatvorske kazne. Zbog takvog stanja nezadovoljstvo je bilo izraženo kako kod osuđenih koji su bili predmet razmatranja, tako i kod uprava kaznenih zavoda zbog popunjenosti kapaciteta Zavoda do maksimuma. Uslovni otpusti su bili šansa da se ti kapaciteti unekoliko rasterete, ali očigledno ne u meri u kojoj su se nadali i uprave i osuđeni.

Dobrivojevićeva (2006) navodi da se dešavalo i to da su se zavodske vlasti nagađale sa pojedinim osuđenima da drže na oku političke kažnjene i da

o njihovoj delatnosti u zavodu podnose iscrpne izveštaje, dok im je zauzvrat obećavan uslovni otpust.

Stanje u domenu izvršenja kazne zatvora se nakon II svetskog rata poboljšavalo u pravcu humanizacije uslova, povećanja obima prava, povlastica i liberalizacije tretmana prema osuđenim licima. Zadržan je model irskog progresivnog sistema, a krajem prošlog veka donet je Zakon o izvršenju krivičnih sankcija (Službeni glasnik Srbije br. 16/97) koji ćemo analizirati samo u onim elementima koji se odnose na uslovni otpust.

Institut uslovnog otpusta osuđenih lica regulisan je u tom zakonu članovima od 146-152. Predviđeno je da se osuđeni može uslovno otpustiti sa izvršenja kazne zatvora ukoliko su ispunjeni uslovi utvrđeni Zakonom. Zakonom su predviđene dve vrste uslovnog otpusta i to:

1. Uslovni otpust odlukom Komisije za uslovni otpust i
2. Uslovni otpust odlukom upravnika Zavoda

Molbu za uslovni otpust Komisiji ministarstva pravde podnosio je osuđeni preko Službe za opšte poslove Zavoda, kada protekne najmanje polovina kazne zatvora na koju je osuđen. Upravnik Zavoda, takođe, mogao je podneti predlog za uslovni otpust osuđenog lica.

O molbi i predlogu za uslovni otpust odlučivala je Komisija za uslovni otpust, koju je obrazovao Ministar pravde. Komisiju je činilo pet članova od kojih su najmanje dva člana bila sudije Vrhovnog suda Republike Srbije. Pre donošenja odluke, Komisija za uslovni otpust obavezno bi pribavljala pismeno mišljenje stručnih službi Zavoda za izvršenje kazne zatvora.

Upravnik Zavoda, sa svoje strane, mogao je uslovno otpustiti osuđenog kojem je proteklo najmanje 4/5 kazne zatvora, a najranije tri meseca pre isteka kazne, ako se osuđeni primerno vladao i zalagao na radu.

Bez obzira o kojoj vrsti odlučivanja je reč, rešenje o uslovnom otpustu predavalo se osuđenom u roku od tri dana od donošenja rešenja. Ujedno se to rešenje dostavljao i sudu koji je izrekao kaznu i uputio osuđenog na izvršenje zatvorske kazne. Rešenje je obavezno moralo imati naznačen datum otpuštanja osuđenog iz Zavoda.

Osim formalnih elemenata koji su se odnosili na protek kazne, tretmanskim elementima koji se odnose na široko shvaćen pojam „vladanja” i „zalaganja” na radu, na odluku Komisije Ministarstva i upravnika Zavoda uticala je i činjenica da se protiv konkretnog osuđenog lica ne vodi eventualni novi krivični postupak ili da ne postoji presuda za drugo krivično delo koja nije postala pravosnažna.

Članom 151. ZIKS-a bio je predviđen je institut ponovnog razmatranja rešenja o uslovnom otpustu. Komisija Ministarstva pravde ili upravnik Zavoda su ponovo razmotrali i mogli izmeniti ili ukinuti svoje prvobitno rešenje o uslovnom otpustu ukoliko se osuđenom od donošenja odluke o uslovnom otpustu do dana otpuštanja bezuslovno izrekne disciplinska kazna upućivanja u samicu.

Nakon sagledavanja uslova koji su uticali na primenu uslovnog otpusta u sistemu izvršenja kazne zatvora u XIX i XX veku u Srbiji, moguće je zaključiti da su opšti uslovi izvršenja kazne zatvora bili u raskoraku težnje države da osavremeni taj proces i istovremenog nepostojanja objektivnih mogućnosti usled nedostatka novca, kapaciteta ustanova, stručnog kadra, dominacije retributivnih stanovišta,

nepostojanja postpenalnog prihvata, niti instrumenata procene rizika od recidivizma.

Uslovno otpuštanje je više služilo kao mera rasterećivanja kapaciteta ustanova, a manje je bilo okrenuto sagledavanju stvarnih promena u ponašanju osuđenih lica, pogotovu u periodu između dva svetska rata. Kraj XX veka karakterišu pomaci u pravcu davanja širih ovlašćenja za dodelu uslovnog otpusta, postojanje stručnih službi unutar Zavoda, ali i nerešenog pitanja instrumenata procene i postpenalnog prihvata uslovno otpuštenih osoba.

USLOVNO OTPUŠTANJE OSUĐENIH LICA U SRBIJI U SAVREMENIM USLOVIMA

Nadovezujući se na nasleđene uslove sistema za izvršenje kazne zatvora u Srbiji tokom XX veka, postojeći sistem u XXI veku logičan je naslednik svih dobrih i loših karakteristika prethodnog.

Sagledaćemo aktuelno stanje u toj oblasti, osnovne tendencije u primeni kazne zatvora i uslovnog otpusta, kako bismo mogli uočavati izvesne paralele i donositi zaključke o eventualnim progresivnim ili regresivnim rešenjima u XXI veku u odnosu na prethodne periode.

Početak novog veka obeležile su promene u domenu primene uslovnog otpusta. Nadležnost za donošenje konačne odluke o dodeli uslovnog otpusta prenesena je od 2001. godine na sudove koji su doneli odluku o zatvorskoj kazni u prvom stepenu.

U tom pravcu su izvršene izmene normativnih akata, tako da Zakonik o krivičnom postupku („Službeni list SRJ”, br. 70/2001; „*Službeni glasnik RS*”, br. 58/2004) reguliše postupak za puštanje na uslovni otpust u članu 522. kroz sledeće stavove:

- (1) Postupak za puštanje na uslovni otpust pokreće se na molbu osuđenog.
- (2) Molba se podnosi sudu koji je sudio u prvom stepenu.
- (3) Veće prvostepenog suda (član 24 stav 6) će utvrditi da li je proteklo potrebno vreme predviđeno zakonom za puštanje na uslovni otpust i zatražiti izveštaj od uprave ustanove u kojoj osuđeni izdržava kaznu zatvora o njegovom vladanju, izvršavanju radnih obaveza, s obzirom na radnu sposobnost, i drugim okolnostima koje pokazuju da li je postignuta svrha kažnjavanja, ako taj izveštaj nije dostavljen uz molbu osuđenog.
- (4) Ako molbu ne odbaci, veće će saslušati javnog tužioca koji postupa pred tim sudom.
- (5) Protiv odluke veća žalbu mogu izjaviti javni tužilac i osuđeni koji je podneo molbu za uslovni otpust.

Materijalne uslove za primenu uslovnog otpusta normativno uređuje *Krivični zakonik*, (Službeni glasnik RS br. 85/05), u članovima 46. i 47. na sledeći način gde u članu 46. propisuje sledeće stavove:

- (1) Osuđenog koji je izdržao **polovinu** kazne zatvora sud može uslovno otpustiti sa izdržavanja kazne, ako se u toku izdržavanja kazne tako popravio da se može sa osnovom očekivati da će se na slobodi dobro vladati, a naročito da do isteka vremena za koje je izrečena kazna ne učini novo krivično

delo. Pri oceni da li će se osuđeni uslovno otpustiti uzeće se u obzir njegovo vladanje za vreme izdržavanja kazne, izvršavanje radnih obaveza, s obzirom na njegovu radnu sposobnost, kao i druge okolnosti koje pokazuju da je postignuta svrha kažnjavanja.

- (2) U slučaju iz stava 1. ovog člana, ako uslovni otpust ne bude opozvan, smatra se da je osuđeni izdržao kaznu.

Opozivanje uslovnog otpusta Krivični zakonik definiše u članu 47. kroz sledeće stavove:

- (1) Sud će opozvati uslovni otpust ako osuđeni, dok je na uslovnom otpustu, učini jedno ili više krivičnih dela za koja je izrečena kazna zatvora preko jedne godine.
- (2) Sud može opozvati uslovni otpust, ako uslovno otpušteni učini jedno ili više krivičnih dela za koja je izrečena kazna zatvora do jedne godine. Pri oceni da li će opozvati uslovni otpust sud će naročito uzeti u obzir srodnost učinjenih krivičnih dela, pobude iz kojih su učinjena i druge okolnosti koje ukazuju na opravdanost opozivanja uslovnog otpusta.
- (3) Odredbe st. 1. i 2. ovog člana primenjivaće se i kad se uslovno otpuštenom sudi za krivično delo koje je učinio pre nego što je uslovno otpušten.
- (4) Kad sud opozove uslovni otpust izreći će kaznu primenom odredaba čl. 60. i 62. stav 2. ovog zakonika, uzimajući ranije izrečenu kaznu kao već utvrđenu. Deo kazne koji je osuđeni izdržao po ranijoj osudi uračunava se u novu kaznu, a vreme provedeno na uslovnom otpustu ne uračunava se.
- (5) Ako uslovno otpušteni bude osuđen na kaznu zatvora do jedne godine, a sud ne opozove uslovni otpust, produžava se uslovni otpust za vreme koje je osuđeni proveo na izdržavanju te kazne zatvora.
- (6) U slučaju iz st. 1. do 3. ovog člana uslovni otpust se može opozvati najkasnije u roku od dve godine od dana kad je uslovni otpust istekao.

Analizom ovih zakonskih pretpostavki, može se zaključiti da su uslovi za ostvarenje uslovnog otpusta redukovani, tako da nema više odrednice da se osuđenom makar izuzetno nakon proteka trećine kazne može odobriti uslovni otpust.

Formulacija o *dobrom vladanju* i ispunjenju radnih obaveza predstavlja dodatni problem u situaciji kada vlada značajna neuposlenost osuđenih zbog objektivnih nemogućnosti sistema da im omogući ostvarenje prava i obaveze na rad.

U takvoj situaciji postaje problematično procenjivanje ispunjenja radnih obaveza, odnosno privilegovanja položaja osuđenih koji imaju radno angažovanje u zatvoru. Znajući da je mogućnost ranijeg izlaska na slobodu primarni motiv osuđenog, naročito korišćenjem instituta uslovnog otpusta, možemo se zapitati da li su svim osuđenim licima date jednake šanse ukoliko su bez svoje krivice uskraćeni za mogućnost rada tokom boravka na izvršenju zatvorske kazne?

Široko određenje postavke „druge okolnosti koje pokazuju da je postignuta svrha kažnjavanja“ ostavlja prostor za arbitrarnost u proceni da li je i u kojoj meri došlo do pozitivnih promena u ponašanju osuđenog da se bez sumnje može očekivati njegovo nekriminalno ponašanje na slobodi.

S druge strane, konačnu odluku donosi sud koji je sudio u prvom stepenu. Treba imati u vidu opterećenost sudova redovnim predmetima kojima su zaokuplje-

ni i po više godina, pa se postavlja opravdano pitanje stvarne zainteresovanosti i mogućnosti sudova da odlučuju o stvarima o kojima su već jednom odlučivali.

Kao izvor informacija uzimaju se izveštaji penalnih ustanova o ponašanju osuđenog za vreme izvršenja zatvorske kazne. Takvi izveštaji najčešće se baziraju na formalnim elementima o identitetu, starosti, bračnom i porodičnom stanju, zanimanju, ranijoj osuđivanosti, uz navođenje krivičnog dela, visine kazne, protoka vremena, preostalog vremena kazne, vremena provedenog u pritvoru, postojanja disciplinskih prestupa, kazni ili nagrada u toku tretmana.

Nepostojanje instrumenata procene rizika od recidivizma u našoj praksi dovodi do situacije da se stručne službe u penalnim ustanovama snalaze kako ko zna i ume. Nastoji se da se na relativno ograničenom prostoru koji pruža izveštaj sudu, opiše celokupan individualitet osuđenog koji je podneo molbu za uslovni otpust.

Mnogobrojnost osuđeničke populacije uticala je na dodatni problem koji je rezultirao maksimalnom opterećenošću stručnih radnika. Dešava se da jedan vaspitač vodi vaspitnu grupu koju čini i više od 100 osuđenih.

U takvoj situaciji može se opravdano postaviti pitanje kontinuiranosti praćenja svakog osuđenog ponaosob, upoznavanja njegovih individualnih svojstava, uočavanja promene stanja od dolaska na izvršenje zatvorske kazne do perioda kada stiže mogućnost podnošenja molbe za uslovni otpust uz sve varijacije koje proističu kroz dugovremeni boravak u penalnoj ustanovi.

Situaciju komplikuje i premeštanje osuđenog iz jedne penalne ustanove u drugu, gde se u novoj situaciji ta druga penalna ustanova nanovo mora upoznavati sa individualnim svojstvima tog osuđenog lica. Osuđeni je, sa svoje strane, ponovo u situaciji da se iznova dokazuje, opravdava ili opovrgava mišljenja prethodne ustanove o njemu, da se adaptira na nove uslove, druge vaspitače i druge osuđene s kojima manje ili više uspešno komunicira. Sve to može dovesti do nepovoljnijeg statusa osuđenog koji je ostvario u prethodnoj penalnoj ustanovi. Nešto manje drastična je promena sredine unutar iste penalne ustanove kada se usled napredovanja u tretmanu premešta u drugačije paviljonske uslove, u drugačiju vaspitnu grupu koju vodi opet drugi vaspitač. Situacija je nešto povoljnija, jer se razmena informacija o konkretnom osuđenom licu vrši neposredno unutar ustanove, ali problemi adaptacije na nove uslove su prisutni i dalje.

Poseban problem predstavlja upoznavanje individualiteta osuđenih kod „kratkih kazni zatvora“, gde se često dešava da osuđeni provede više vremena u pritvoru usled dugotrajnog krivičnog postupka i čekanja na pravosnažnost presude, tako da vreme koje preostaje do isteka zatvorske kazne ne daje kvalitetne pretpostavke da se stručni radnici zaista upoznaju sa individualnim svojstvima osuđenih. Ukoliko se u tome uspe, problem nastaje u oceni i kvalifikovanju promena koje su nastale izvršenjem zatvorske kazne.

U tabeli 1. prikazaćemo podatke o novodošlim osuđenim licima u penalne ustanove prema dužini kazne zatvora za prethodnu godinu, što nam može pružiti uvid u mogućnosti ustanova da se na kvalitetan način upoznaju sa individualnim svojstvima osuđenih.

Tabela 1.: Osuđena lica po dužini kazne primljena u 2008. godini*

do 1 meseca	518
1 do 3 meseca	1390
3 do 6 meseci	1835
6 mes. do 1 god.	1517
1 god. do 2 god.	1235
2 god. do 3 god.	637
3 god. do 5 god.	445
5 god. do 10 god	259
10 god. do 15 god	98
15 god. do 20 god	25
40 godina	24
Ukupno	7983

* Izvor - podaci Ministarstva pravde, Uprave za izvršenje zavodskih sankcija

Iz tabele 1. može se uočiti činjenica da od skoro 8.000 novodošlih osuđenih lica, 5.260 (oko 65%) dolazi sa presudama do 1 godine zatvora, a ako tom broju priključimo i one sa presudom do 3 godine zatvora, vidimo da se to učešće znatno povećava na 7.132 (89.3%) osuđenih lica.

S jedne strane se suočavamo sa relativno „kratkim“ kaznama uz istovremeno relativno duge postupke suđenja, tako da se vremenski okvir za upoznavanje sa individualitetom osuđenih sužava, a postavlja se i opravdano pitanje mogućnosti za praćenje promena i predikciju budućeg ponašanja ukoliko se opredelimo za dodeljivanje uslovnog otpusta.

Situacija se dodatno usložnjava mogućnošću ulaganja žalbe od strane tužioca drugostepenom sudu, pri čemu je potrebno ponovno odlučivati o opravdanosti molbe osuđenog, što zahteva dodatno vreme sudova.

Postoji tako i teoretska mogućnost da osuđeni napusti zatvor zbog činjenice da mu je kazna istekla u potpunosti i bez donošenja odluke o uslovnom otpustu zbog dugotrajnosti postupka od podnošenja molbe do donošenja konačne odluke.

Čini se da je u ovakvoj situaciji insistiranje na sudskoj nadležnosti u donošenju odluke o uslovnom otpustu zarad potvrde sudskog integriteta neproduktivno. Da li bi se tako moglo razmišljati u pravcu delimičnog vraćanja nadležnosti upravnika ustanova, pa makar u slučajevima „kratkih“ kazni zatvora, kao što to predlaže Lazarev (2002), ili Komisiji za uslovni otpust (Radulović, 2005), ostaje otvoreno pitanje.

Drugi način rešavanja istog problema bio bi u pravcu efikasnije organizacije sudske vlasti, bilo da se radi o osnivanju posebnih odeljenja unutar suda ili posebnih sudova nadležnih za uslovne otpuste, u smislu predloga Jovanovićeve (2003).

Treći način promene stanja bio bi vraćanje najjačeg motivacionog sredstva u ruke onih koji neposredno rade sa osuđenim licima. Misli se pri tome na stručne radnike – vaspitače koji su u najbližem kontaktu sa osuđenim licima, koji ih procenjuju od dolaska u penalnu ustanovu, upoznavaju individualne karakteristike, planiraju

program postupanja, prate njihovo ponašanje za vreme boravka u penalnoj ustanovi i pišu izveštaj povodom molbe osuđenih za dodelu uslovnog otpusta.

Ovakav način razmatranja molbe osuđenog i donošenja predloga ili odluke za i protiv dodele uslovnog otpusta konkretnom osuđenom licu, mogao bi podsećati na ustrojstvo koje je postojalo u vreme kada je o tome odlučivao Savetodavni odbor pri kaznenom zavodu, što dakle nije nepoznat način rada.

Naravno da uz svaki navedeni predlog stoje svi prigovori koji su upućivani kako Komisiji za uslovni otpust i upravniku penalne ustanove ili stručnim službama unutar njih, u smislu da bi prenošenje nadležnosti sa suda na nesudsku instancu bilo nesudsko preinačenje sudske odluke.

Opravdanje za takav način rada mogao bi se potražiti u osnovnoj ideji kako propisivanja, tako izricanja i izvršenja kazne zatvora – u težnji da se tokom boravka osuđenog u penalnoj ustanovi, primenom savremenih mera i postupaka ostvari promena ponašanja osuđenih u pravcu nevršenja novih krivičnih dela.

Ukoliko bi se tako značajna odluka kao što je uslovni otpust stavila ili bolje reći vratila u nadležnost stručnjaka ili stručnih timova u samoj penalnoj ustanovi, pozitivni efekti bi se mogli očekivati na više polja.

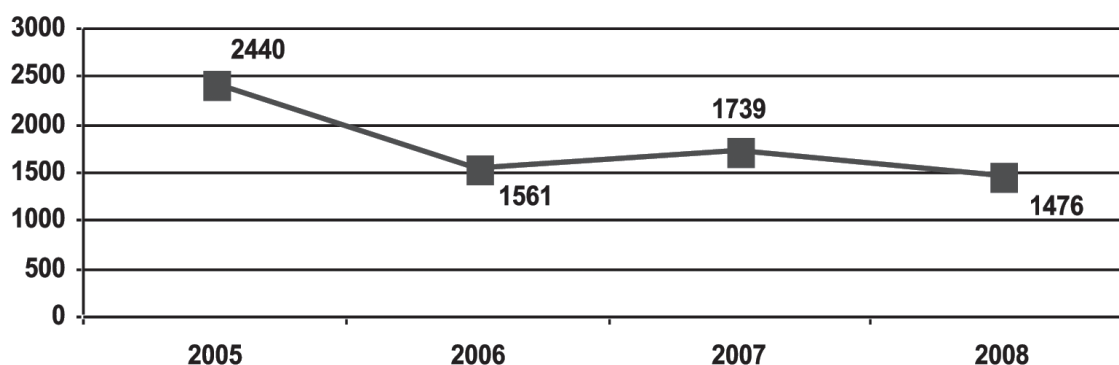
Kao prvo, vaspitači ne bi bili korespondenti i prosti posrednici između osuđeničke molbe i organa koji o njoj odlučuje, već bi imali neposredniji uticaj na ishod te odluke. Time bi se osnažio i autoritet samog vaspitača koji postavlja određene zahteve osuđenom licu u pravcu izmene ponašanja, ispunjavanja određenih obaveza, uzdržavanja od neželjenog ponašanja ili aktiviranja pozitivnih kapaciteta. Stavljanje u izgled mogućnosti da će za kvalitetnu saradnju sa vaspitnom službom koja rezultuje pozitivnim promenama ponašanja osuđeni biti stimulisan uslovnim otpustom, o kom neće odlučivati instanca van te ustanove, već upravo ona koja od njega i zahteva i procenjuje određeno ponašanje, kod osuđenog stvara svest o relnoj mogućnosti ostvarenja i povećava motivisanost za samopromenu.

Kao drugo, rasteretili bi se i sudovi kako prvostepeni, tako i drugostepeni, a izbegao bi se prigovor da se ponovno presuđuje istom licu za isto delo kroz razmatranje molbe za uslovni otpust (Jovanović, 2003).

Svesni činjenice da su zatvori mesto koje poslednje podleže promenama, da svako nastojanje za promenom prelazi veoma dug put od zamisli do realizacije, potrebno je sagledati u opštim crtama primenu uslovnog otpusta u aktuelnim uslovima. To ćemo učiniti kroz grafički prikaz radi jasnijeg uvida u realno stanje.

Grafikon 1.: Uslovno otpuštanje osuđenih u periodu 2005.-2008. g.*

* Izvor - podaci Ministarstva pravde, Uprave za izvršenje zavodskih sankcija

Iz podataka prikazanih u grafikonu 1. može se zapaziti da je primena instituta uslovnog otpusta u periodu 2005.-2008. godine neujednačena. Najviše pozitivnih odluka od strane sudova bilo je 2005. godine (2440), a najmanje u prethodnoj, 2008. godini (1476). Primetno je konstantno opadanje broja pozitivno rešenih molbi za dodelu uslovnog otpusta, pa i 2007. godine on je znatno manji od 2005. godine za 701 slučaj. Ta razlika je uvećana u prethodnoj godini na 964 slučaja u odnosu na prvu posmatranu godinu.

Koje činjenice su uticale da se za trećinu manje pozitivno rešavaju molbe za dodelu uslovnog otpusta, teško je precizno reći, a da se pri tome ne ostane na nivou nepreciznosti, nepotpunosti, spekulacije i netačnosti. Stoga se ovom prilikom može prosto konstatovati da sudovi sve ređe odobravaju otpuštanje osuđenih po osnovu uslovnog otpusta. Možemo pretpostaviti da je neodlučnost sudova za odobravanje uslovnih otpusta delimično uslovljena nedostatkom stručne procene zasnovane na standardizovanim instrumentima procene rizika od recidivizma. Takva praksa još nije zaživela na ovim prostorima, dok se u svetu odavno čine naponi da se instrumenti procene rizika od rezidivizma konstantno usavršavaju, inoviraju, kompariraju i više niko ne dovodi u pitanje opravdanost njihove upotrebe. Stoga ćemo u osnovnim crtama ukazati na elementarne činjenice koji su uslovlili primenu tih instrumenata

PROCENA RIZIKA OD RECIDIVIZMA KAO OSNOVA ODLUČIVANJA O USLOVNOM OTPUSTU

Procena rizika je procedura utvrđivanja verovatnoće od recidiva tokom određenog vremenskog perioda. Zasniva se na poznavanju povezanosti između, s jedne strane, određenih karakteristika ličnosti i životne situacije prestupnika i, s druge strane, recidivizma ili održavanja kriminalnog ponašanja.

Procena rizika je često korišćena za donošenje odluka u penalnoj praksi: od odluka u postupku pre suđenja do odluka u procesu tretmana prestupnika i na kraju u odluci da o uslovnom otpuštanju. Prilikom odlučivanja o uslovnom otpustu procena rizika ima poseban značaj, jer omogućava merenje potencijalne opasnosti prestupnika za društvenu zajednicu ili procenu potrebnog nivoa nadzora nad prestupnikom u zajednici.

Razvoj procene rizika se kretao od nesistematičnih i neformalnih procena ka visoko sistematičnim i formalizovanim procenama, koje se oslanjaju na standardizovane instrumente. Instrumenti za procenu rizika se temelje na statističkom izračunavanju jačine veze između pojedinih obeležja i recidivizma, na osnovu čega se utvrđuje set karakteristika koje su najtešnje povezane sa kriminalnim ponašanjem.

Burgess (1928) se najčešće navodi kao prvi autor koji je dao empirijski zasnovanu procenu rizika. U zemljama na tlu Severne Amerike, zabeležena je ekspanzija istraživanja usmerenih na razvoj instrumenata za procenu rizika. U radovima mnogih autora (Andrews, D. A., & Bonta, J. (1995); Belfrage, H., Fransson, G., & Strand, S. (2000); Cooke, D. J., & Michie, C. (1998); Cunningham, M. D., & Sorensen, J. R. (2006); Douglas, K. S., Hart, S. D., & Kropp, P. R. (2001); Dowden, C., & Andrews, D. A. (2000); Fitzgibbon, D.W. and R. Green (2006); Girard, L., & Wormith, J. S. (2004); Grann, M., Belfrage, H., & Tengström, A. (2000);

Hanson, R. K. (2005); Harding, J. (2006); Hemphill, J. E., & Hare, R. D. (2004); Hoffman, P. B. (1994); Hollin, C. R., Palmer, E. J., & Clark, D. (2003); Horsefield, A. (2003); Hudson, B. and G. Bramhall (2005); Kroner, D. G., & Mills, J. F. (2001); Loza, W., & Loza-Fanous, A. (2003); Maurutto, P. and K. Hannah-Moffat (2006); Robinson, G. (2003); Simourd, D. J. (2004); Walters, G. D. (2006);... uz mnoge druge, čije bi navođenje zahtevalo znatno više prostora, primetno je nastojanje da se instrumenti procene rizika/potreba intenzivno razvijuju. U nazivima tih instrumenata (BIDR=Balanced Inventory of Desirable Responding; CRS=Custody Rating Scale; CSLQ=Criminal Socialisation and Lifestyle Questionnaire; CSS/CSS-M=Criminal Sentiments Scale/ Criminal Sentiments Scale-modified; LS/CMI=Level of Service/Case Management Inventory; LSI/LSI-R=Level of Supervision or Level of Service Inventory-Revised; MCAA=Measures of Criminal Attitudes and Associates; OASys=Offender Assessment System; PAI=Personality Assessment Inventory; PBRs=Prison Behavior Rating Scale; PICTS=Psychological Inventory of Criminal Thinking Styles; PCL/PCL-R=Psychopathy Checklist/ Psychopathy Checklist-Revised; SIR Scale=Statistical Information on Recidivism Scale;

VRAG=Violence Risk Assessment Guide; WCS=Wisconsin Classification System..) možemo uočiti kojoj oblasti procene su usmereni. Navedeni autori nastojali su i nastoje da poboljšaju njihove prediktivne funkcije, bilo da se radi o formiranju ili usavršavanju originalnog instrumenta, paralelnoj upotrebi više različitih instrumenata i njihovom upoređivanju ili evaluaciji u praksi konkretnog penalnog sistema.

Poseban doprinos su ostvarile studije alternativnih oblika tretmana koje su realizovane tokom poslednje tri decenije, gde je selekcija ciljne populacije predstavljala glavnu komponentu dizajna i primene programa.

Većina savremenih instrumenata meri dva tipa varijabli: istorijske faktore i faktore stabilnosti. Istorijski faktori opisuju istoriju kriminalnog ponašanja i po svojoj prirodi su nepromenljivi (na primer uzrast na kojem je prvi put izvršeno krivično delo, vrsta i broj izvršenih krivičnih dela i sl.). Faktori stabilnosti su podložni promenama pod uticajem određenih intervencija (na primer zaposlenost, porodične prilike, zloupotreba PAS itd.). Prednosti upotrebe standardizovanih instrumenta za procenu rizika prilikom donošenja odluke o uslovnom otpustu su brojne, a najznačajnije su: uspostavljanje jednakih i opšteprihvaćenih kriterijuma, razmatranje istih aspekata u slučaju svakog pojedinačnog prestupnika, utvrđivanje potrebnog nivoa nadzora i vrste tretmana nakon otpusta, pravilno usmeravanje resursa, praćenje progressa i prikupljanje uniformnih statističkih podataka (Žunić-Pavlović, 2004).

Opisani razvoj procene recidivizma prilikom uslovnog otpusta osuđenih lica nije ostavio traga na praksu postupanja u našoj zemlji. U ovdašnjim uslovima je na snazi primena uopštenih uputstava o sadržaju predloga za uslovni otpust što doprinosi neujednačenosti u proceni ličnosti, ponašanja, realnih promena, sposobnosti i spremnosti osuđenog da se pre isteka vremena izrečene zatvorske kazne uključi u svet slobode. Proizvoljnost, voluntarizam, nepreciznost i previđi su posledica odsustva ujednačenih kriterijuma procene rizika za recidivizam. Prekomerno oslanjanje samo na lično iskustvo stručnih radnika, bez podloge u specijalizovanim instrumentima procene povećava mogućnost greške. Neu-

saglašenost kriterijuma različitih stručnjaka iste ustanove, a pogotovu različitih penitencijarnih ustanova, dovodi do nezadovoljstva osuđenih lica njihovim nejednakim položajem.

Društveni interes je svakako da se postupak dodele uslovnog otpusta izvede na što kvalitetniji način, kako bi blagodati tog instituta koristila samo ona osuđena lica koja ga zaista i zavređuju. To se može postići kvalitetnijom procenom rizika od recidivizma i preciznom procenom faktora za njegovu pojavu u svakom konkretnom slučaju.

Opređenjen stručnjaka da predlože dodelu uslovnog otpusta konkretnom osuđenom licu, moralo bi nastati kao rezultat sveobuhvatne procene sa uverenjem da neće doći do recidivizma (permanentno ili bar za vreme trajanja uslovnog otpusta), uz ispunjenost uslova koje propisuju krivičnopravne norme.

Visok nivo saglasnosti naučnika o faktorima koji doprinose ispoljavanju i održavanju kriminalnog ponašanja, doprineo je stvaranju pouzdane osnove za ustanovljavanje i detekciju faktora rizika od recidivizma. Efektivno planiranje programa postupanja, a potom i uslovno otpuštanje osuđenih lica, mora biti zasnovano na uvažavanju teorijskih i empirijskih saznanja o etiološkim faktorima kriminalnog ponašanja i recidivizma. Stoga je naše zalaganje usmereno u pravcu ukazivanja na potrebu uvođenja ovakvog oblika procene osuđenih lica u domaću penalnu praksu. Stručni radnici penalnih ustanova dobili bi mogućnost egzaktnije procene, sudovi bi imali kvalitetnije pretpostavke za donošenje odluke o uslovnom otpustu, a društvo u celini bi na kvalitetniji način bilo zaštićeno od recidivizma.

Karika koja takođe nedostaje našem sistemu, a logično se nadovezuje na praksu izvršenja kazne zatvora i reintegracije osuđenih u društvo, je institucionalizovan, profesionalizovan i organizovan postpenalni prihvrat osuđenih lica. Ni najbolja procena individualnih potreba/rizika nema velike šanse za uspeh ukoliko, kao do sada, ne preduzimamo mere zaštite, kontrole i nadzora nad uslovno otpuštenim licima. Svi oni uslovi koji su kriminogeno delovali na određenu osobu ostvaruju svoj uticaj jednako ili čak i intenzivnije na uslovno otpuštenog. Nerealno je očekivati da će bez pomoći društva kroz probacione institucije on sam moći da se izbori sa svim negativnim uticajima sredine koja ga je i prvobitno podstakla na kriminalno ponašanje. Zakonom proklamovani ciljevi propisivanja, izricanja i izvršenja krivičnih sankcija mogu se svesti na suzbijanje primarnog kriminaliteta i recidivizma. Uslovni otpust bez probacionog sistema znači prebacivanje odgovornosti na pojedinca koji je uslovno otpušten. Efikasniju zaštitu društva od kriminaliteta, direktno usmerenu na redukciju recidivizma, ostvarili bismo uvođenjem probacionih službi koje bi u saradnji sa svim drugim državnim i društvenim institucijama ostvarivale saradnju na planu uspešnije reintegracije osuđenih u društvo.

LITERATURA

1. Andrews, D. A., & Bonta, J. (1995). *The Level of Service Inventory-Revised*. Toronto, Canada: Multi-Health Systems.
2. Andrews, Donald A., James Bonta, and Stephen J. Wormith (2006) *The recent past and near future of risk and/or need assessment*. *Crime and Delinquency* 52: 7-27.

3. Bonta, J., (2002). Offender risk assessment: Guidelines for selection and use. *Criminal Justice and Behavior*, 29, 355-379.
4. Burgess, E. W. (1928). Factors determining success or failure on parole. In A. A. Bruce, A. J. Harno, E.W. Burgess,&J. Landesco (Eds.), *Workings on the indeterminate sentence law and the parole system in Illinois* (pp. 221-234). Springfield, IL:State Board of Parole.
5. Cunningham, M. D., & Sorensen, J. R. (2006). Actuarial models for assessing prison violence risk: Revisions and extensions of the Risk Assessment Scale for Prison (RASP). *Assessment*, 13,253-265.
6. Dobrivojević, I. (2006). Kazneni zavodi u Kraljevini Jugoslaviji 1929–1935. *Istorija 20. veka*, 1/2006, Institut za savremenu istoriju, Beograd. 45-63.
7. Dowden, C., & Andrews, D. A. (2000). Effective correctional treatment and violent re-offending: A meta-analysis. *Canadian Journal of Criminology*, 449-467.
8. Girard, L., & Wormith, J. S. (2004). The predictive validity of the Level of Service Inventory–Ontario Revision on general and violent recidivism among various offender groups. *Criminal Justice and Behavior*, 31, 150-181.
9. Grann, M., Belfrage, H., & Tengström, A. (2000). Actuarial assessment of risk for violence: Predictive validity of the VRAG and the historical part of the HCR-20. *Criminal Justice and Behavior*, 27, 97-114.
10. Grubač, M. (2006). Usaglašavanje zakonika o krivičnom postupku sa novim krivičnim zakonikom – još jedan neobavljen posao, *Branič*, vol. 118, br. 1, str. 5-19.
11. Hanson, R. K. (2005). Twenty years of progress in violence risk assessment. *Journal of Interpersonal Violence*, 20, 212-217.
12. Harding, J. (2006) 'Some Reflections on Risk Assessment, Parole and Recall', *Probation Journal* 53(4): 389–96.
13. Hemphill, J. E., & Hare, R. D. (2004). Some misconceptions about the Hare PCL-R and risk assessment: A reply to Gendreau, Goggin, and Smith. *Criminal Justice and Behavior*, 31, 203-243.
14. Hoffman, P. B. (1994). Twenty years of operational use of a risk prediction instrument: The United States Parole Commission's Salient Factor Score. *Journal of Criminal Justice*, 22, 477-494.
15. Hollin, C.R., Palmer, E.J.,& Clark, D. (2003). The Level of Supervision Inventory–Revised Profile of English prisoners: A needs analysis. *Criminal Justice and Behavior*, 30, 422-440.
16. Horsefield, A. (2003). Risk Assessment:Who Needs It, *Probation Journal* 50(4): 374–79.
17. Hudson, B. and G. Bramhall (2005). Assessing the “Other”: Constructions of ‘Asianness’ in Risk Assessments by Probation Officers, *British Journal of Criminology* 45(5):721–40.
18. Jovanović, S. (2003). Mogući pravci preispitivanja instituta uslovnog otpusta, *Temida*, br. 3, vol. 6, br. 3, str. 21-26.
19. Lazarev G. (2002). Uslovni otpust i novi Zakonik o krivičnom postupku, *Jugoslovenska revija za kriminologiju i krivično pravo*, vol. 40, br. 2-3, str. 255-271.

20. Loza, W., & Loza-Fanous, A. (2003). More evidence for the validity of the Self Appraisal Questionnaire for predicting violent and nonviolent recidivism: A five-year follow-up study. *Criminal Justice and Behavior*, 30, 709-721.
21. Pavlović, M. (2007). Slabost krivične presude u Srbiji krajem XIX i početkom XX veka, *Anali Pravnog fakulteta u Beogradu*, vol. 55, br. 2, str. 86-97.
22. Radulović, D. (2005): Uslovni otpust, *Revija za kriminologiju i krivično pravo*, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd, vol. 43, br. 1, str. 126-140.
23. Robinson, G. (2003). Implementing OASYS: Lessons from research into LSI-R and ACE. *Probation Journal*, 50, 30-40.
24. Simourd, D. J. (2004). Use of a dynamic risk/need assessment instruments among long-term incarcerated offenders. *Criminal Justice and Behavior*, 31, 306-323.
25. Žunić-Pavlović, V. (2004). Evaluacija u resocijalizaciji, *Partenon*, Beograd.
26. Walters, G. D. (2006). Risk-appraisal versus self-report in the prediction of criminal justice outcomes. *Criminal Justice and Behavior*, 33, 179-304.

CONDITIONAL RELEASED OFFENDERS

Goran Jovanić, Zoran Ilić

University of Belgrade - Faculty of Special Education and Rehabilitation

Summary

The theme of article is history, application, actual situation in domicional and overseas practice of application and issues which will be considered anent conditional release. Special attention is consecrating on question of arbitrary conditional, change of jurisdiction for approval without applicative instruments for risk assessment of recidivism, incomplete post penal care, incomplete following and reporting about conditional released prisoners.

Key words: early release, risk assessment, recidivism, post penal care.